

BUITEN

15^E JAARGANG N^O. 12.

ZATERDAG 19 MAART 1921.

Schnabel/sc.

HET VROUWENRECHT BIJ DE NIEUWE KERK TE DELFT.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

VAN TWEEËRLEI RAS, (12), DOOR HAL G. EVARTS	BLZ. 134
ONTVANGEN BOEKEN	135
DE NIEUWE KERK TE DELFT, DOOR C. L. H., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 133, 136—140
HOE DE DIEREN SPREKEN (17), DOOR WILLIAM J. LONG, VERTAALD DOOR S. CILIA STOFFEL	BLZ. 139
DE EZELSRIT OP PALMZONDAG, DOOR F. W. DRIJVER	141
OUDE DUITSCHE RAADHUIZEN, NAAR HET DUITSCHE VAN J. FEUDER, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 141—143
DE BLOEMBLADEN VAN LAO-TZE (24), DOOR J. ALLAN DUNN	BLZ. 143
WINTER BIJ DEN WETTERHORN, ILLUSTRATIE	144

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gevee alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

VAN TWEEËRLEI RAS

(12)

DOOR HAL G. EVARTS.

FLASH was tevreden in het bewustzijn, dat zijn lieve meesteres in haar schik met hem was. Tegelijkertijd voelde hij zeer goed haar afkeer voor zijn laatste bijdrage. Hij wist, dat zij veel hield van ander vleesch, dat hij gebracht had. Blijkbaar gaf zij niet om dit soort. Hij oefende geen kritiek uit op haar smaak: zij zou dat soort vleesch mogen eten, waar zij het meest van hield.

In zijn voorstelling was de dierenwereld in twee klassen verdeeld, voor zoover het de voedingskwestie betrof. De eerste en verreweg voornaamste omvatte al de groote dieren, die eetbaar vleesch leveren; de tweede bestond uit klein wild en vogels. Van deze laatste soort waren er eenige, wier vleesch hem bepaald tegenstond; alleen door nijpend gebrek gedreven zou hij dat willen aanraken.

Zijn meesteres echter scheen het vleesch van de kleinere dieren liever te hebben. Twee dagen lang ging hij nu onvermoeid op de jacht, zooals hij vroeger voor Zilver en de jongen gedaan had. Het hol moest van vleesch voorzien worden.

Het meisje was tusschen lachen en huilen in, als zij naar de steeds aangroeiende uitstalling wild keek, die hij naar de hut bracht. Korhoenders, konijnen, Virginische marmotjes, een marter, een rat en een heele familie kleine gestreepte dwergwezeltjes, die allen kwamen voor Flash in aanmerking, om geofferd te worden op het altaar van zijn liefde voor de nieuwe meesteres.

Zijn verstand leek haar zóó menschelijk, dat zij er haast niet toe kon komen, deze offergaven weg te gooien, uit vrees hem daardoor te beleedigen. Als hij dan weer weg op de jacht was, wierp zij de ongewenschte exemplaren stilletjes in diepe spleten in het rotspuin, dat aan den voet van den steilen rotswand opgehoopt lag. Evenals de overgroote meerderheid der menschen, onderschatte zij de fijnheid van reuk bij de dieren. Flash kon een spoor ruiken, dat twee uur tevoren door een korhoen gemaakt was. Een konijn heeft anderhalven

centimeter haar onder zijn pooten, toch kon Flash een konijnenspoor op hard bevroren grond, ja zelfs op glad ijs, even gemakkelijk volgen als een man het in zachte sneeuw zou kunnen zien.

Hij behoefde niet dichter dan dertig voet bij den rotswand te komen, om nauwkeurig de plaats te kunnen aanwijzen, waar elk van de diertjes naar beneden geworpen was, en ook precies te weten, welk soort van dier het was, dat er lag.

In den tijd van zijn leven met Zilver had hijzelf wel op een twintigtal plaatsen in de buurt van het hol vleesch ingenomen, nadat de smulpartij van de heele familie naar genoegen afgeloopen was. Dat die geheime bewaarplaatsen later nooit geopend waren, deed er niet toe; zij waren slechts het voorbehoedmiddel tegen een mogelijken hongersnood, die gelukkig nooit kwam.

Het scheen hem nu dan ook heel natuurlijk toe, dat het meisje haar overschot aan vleesch begroef. Hij echter verkoos de boven rotsen als bewaarplaats; daarom haalde hij zoo veel van de slachtoffers, als hij bereiken kon, weer te voorschijn, bracht ze naar een plek, die hijzelf gekozen had, begraf ze diep in den grond, deed er weer zachte aarde over heen en stampte die met zijn neus stevig aan.

HOOFDSTUK X.

In de lente, als het bont van bijna alle dieren uitvalt, is de pels van den beer op zijn mooist. Zijn haar is gedurende den langen winterslaap dik en zijdeachtig geworden. In deze hooge bergstreek verlaat de beer zijn hol niet vóór begin Mei, maar ook dit is nog te vroeg voor menschen om met paarden over de hooge passen, die er heenleiden, te kunnen komen.

Het meisje wist, dat dit feit nauw verband hield met de plannen van Vader Kinney. Den vorigen herfst had hij voorraden in de hut achtergelaten; hij wilde dan te voet het gebergte ingaan, naar de hut komen en daar veel prachtige voorjaarspelzen van beren trachten bijeen te brengen, om ze later, als de passen sneeuwvrij waren, uit te kunnen voeren.

Maar de dagen gingen voorbij en Kinney kwam niet. Het meisje sprak er dikwijls met Flash over.

„Hij had al lang hier moeten zijn.” Dit herhaalde zij iederen dag tot den hond. „Zelfs als hij van plan veranderd was, zou hij toch komen, zodra mijn brief hem bereikt, Flash. Hij is wat laat, dat is alles. Hij zal zeker morgen komen.” En iederen avond, die viel, zonder dat er eenig teken van zijn komst was, beloofde zij dapper aan den hond, dat hij den volgenden dag er vast zijn zou.

Maar dikwijls rees er twijfel in haar ziel: misschien had haar brief hem niet bereikt en was verloren gegaan, misschien was den ouden man een ongeval overkomen op zijn lange tochten over de verraderlijk met sneeuw bedekte rotsskammen.

Zij was nog steeds doodsbang voor den kreet, die om de paar nachten steeds de kloof weerklonk, maar ten slotte dreef de rusteloosheid haar overdag de hut uit. Zij ondernam lange zwerftochten met Flash, beklom de een of andere hoogte, vanwaar zij een ver uitzicht had en ging nauwlettend den omtrek na. Zij doorzocht de onmiddellijke omgeving van de hut, maar eerst een week na haar aankomst waagde zij zich op nieuw terrein.

Op een middag daalde zij langs den bergstroom naar beneden. De kloof verbreedde zich langzamerhand en ging over in een andere, die recht op de eerste stond, ongeveer een mijl beneden de hut. Hier verenigden zich twee rivieren en vormden een vork, waarvan de punten elk in een nauwe kloof naar boven staken. Het meisje beklom den hoogen heuvelrand aan de tegenoverliggende zijde en keek toen weer uit op een nog breeder dal.

Plotseling kwam een hevige stormwind over den bergrug aanzetten; zij zocht een schuilplaats onder een overhangenden rotstrand. De regen viel in stroomen en de bliksem lichtte en knetterde, tot het ten slotte leek, of het onweer in de rotten om haar heen gevangen zat. Zelfs Flash schrikte van de vreeselijke donderslagen, die zijn gevoelige trommelvliezen haast barsten deden en verborg zijn kop in de plooiën van haar korten wandelrok, om zijn ooren te beschermen voor het geluid. Zij zag zijn handelwijze voor angst aan en dat verergerde haar eigen slechte voorvoelens nog.

Niet, dat zij bang was voor het onweer zelf, maar haar zenuwen waren reeds lang overspannen; zij kon ze nu niet langer beheerschen en zij verborg haar gezicht in den dichten pels van den hond en begon wild te snikken.

Flash was wonderlijk ontroerd door haar verdriet. Zijn eigen weeke natuur, onderhevig aan alle indrukken van buitenaf, reageerde onmiddellijk op haar smartelijke aandoening en het was hem, of zijn hart toegeneepen werd van ellende.

Een tijdlang jankte hij zachtjes uit medegevoel, maar al gauw kreeg het verlangen haart te troesten de overhand. Hij week wat terzij en keek bezorgd naar haar, toen krabde hij met zijn poot aan haar armen, die zij voor haar gezicht hield. Hij stond tegenover deze zijn eerste ervaring van een schreiende vrouw even hulpeloos als de meeste mannen in een dergelijke situatie.

Hij verlangde haar te helpen — voor haar te vechten, maar hij kon dezen onzichtbaren vijand niet vinden. Hij knorde woest tegen denkbeeldige aanranders en sloot zijn tanden in kwaadaardige knauwen, op elkaar. Als het meisje niet gauw kalmer was geworden, zou hij in razende wettigheid zijn, om het eerste het beste levende wezen, dat hij tegenkwam, te doden.

Zij herwon haar zelfbeheersching en voelde zich opgelucht, dat zij de zenuwachtige spanning van de laatste dagen van zich afgeworpen had. De stemming van Flash veranderde met de hare; hij ook voelde zich prettig verlicht.

De hevige stortbui verminderde tot een motregen. Dikke grijze wolken joegen voorbij en verduisterden de heuvels boven en het dal in de laagte. De stofregen veranderde ploteling in een dikke mist — een van die regenmelkwitte bergmisten, waarin zelfs geharde heuvelbewoners niet goed durven voortreizen, als zij zich in een hun vreemde streek bevinden.

Toen het meisje opstond om naar huis te gaan, kon zij de stammen op een paar voet afstand nog slechts onduidelijk onderscheiden. In haar verbeelding leek het wel een bosch van boomstompen, want op een hoogte van twintig voet waren de stammen al niet meer zichtbaar.

Flash liep een pas voor haar uit en leidde onfeilbaar den weg naar huis; zij volgde hem onbewust, in de meening, dat zij naar den weg aangaf. De mist werd steeds dichter en werd van wit purper; met een rilling van schrik werd zij gewaar, dat de nacht over de heuvels begon te vallen. Vóór zij den voet van de helling bereikte, was de duisternis zoo snel toegenomen, dat de mist van melkwit vuilzwart was geworden en haar zoo dicht omsloot, dat zij geen twee voet vooruit kon zien. Zij ging in den blinde voorwaarts, tastend om haar weg te vinden. Zij schrikte terug bij de gedachte aan de heele mijl, die zij nog af te leggen had; elke voet ervan scheen haar vol gevaren. Zij herinnerde zich dien éénen vreeselijken nacht, die zij alleen had doorgebracht, vóórdat Flash, als de verhooring van een gebed, bij haar gekomen was. Maar toen had zij toch nog een vuur gehad.

Zij hadden den wind in den rug, en eerst toen zij de kloof binnenkwamen en het wildpad begonnen te bestijgen, rook Flash het gevaar, dat vóór hen uit dreigde. Zijn haar ging overeind staan en hij keerde om. Maar het meisje voelde zich nu op bekend terrein veiliger en liep door. Flash ging voor haar staan en trachtte haar door de bomen te beduiden, dat zij omkeeren moest; toen hij ook dugen te bedruiven, begreep zij eindelijk, dat ergens in de buurt gevaar loerde.

Nu kreeg hij de lucht vol in den neus, het was menschenlucht. Hij hoorde ook stemmen; het meisje echter kon die nog niet hooren; en plotseling viel haar de gedachte in, dat Flash misschien wel de nabijheid had ontdekt van het roofdier, welks angstaanjagende kreet zij 's nachts zoo dikwijls vernomen had; zij snelde voort, zoo vlug zij kon. Zij wist maar één ding — dat zij, het kostte wat het wilde, de veilige toevlucht van de hut bereiken moest.

Flash had al begrepen, dat de lucht en de stemmen afkomstig waren van eenige van de mannen, die dichtbij den Twee-Oceanenpas woonden. Voor hem betekenden zij gevaar, misschien zelfs dood, en terwijl hij het meisje volgde, zette hij zijn haar recht overeind van angst. Hij was er echter lang niet zeker van, dat zij ook voor haar gevaarlijk waren. De omgang tusschen mannen onder elkaar was hem altijd onbegrijpelijk voorgekomen: mannen, in wie hij het grootste vertrouwen stelde, hielden zich op met lieden, van wie hij wist, dat zij hoogst gevaarlijk waren. Van den omgang tusschen mannen en vrouwen had hij nog nooit iets gezien; het zou dus best mogelijk zijn, dat deze mannen, die voor hem dood en verderf betekenden, zijn lieve meesters in 't geheel geen kwaad zouden doen.

De geluiden, die hij zoo duidelijk hoorde, drongen eerst tot

het oor van het meisje door, toen zij een plotselinge kromming in de kloof omdraaide. Zij hoorde een man lachen en op hetzelfde oogenblik zag zij het zwakke flikkerende schijnsel van een vuur door den mist glimmen. Het leek nog heel ver verwijderd hoewel het in werkelijkheid maar vijftig voet van haar af was. Dat kon voor haar maar één ding beteekenen: Kinney was eindelijk gekomen en hij scheen nog iemand bij zich te hebben.

Opgelucht, dat zij de denkbeeldige gevaren van de duisternis nu achter zich had, snelde zij op het zeer werkelijke gevaar bij het vuur toe. De stemmen, die het geluid van haar nadering met luidruchtig geroezemoes overstemd hadden, zwegden als door een tooverslag, toen zij plotseling als een geestverschijning uit het donker te voorschijn trad. De heele groep van een half dozijn mannen, die om het vuur zaten, staarde haar ongelooft aan. Ook zij was ontsteld door het onverwachte aantal en de afwezigheid van een bekend gezicht. Kinney was er niet bij.

„Ik ben verdwaald,” zeide zij onvast. En zij zag een begeerigen gloed in de oogen der mannen opflikkeren; de een na den ander zag haar met hongerigen blik aan. Het schijnsel van het vuur belichtte harde, vertwijfelde, tot het ergste besloten gezichten.

Deze mannen hadden langen tijd het gezelschap van vrouwen moeten missen. De verschijning van dit liefelijke wezen onder hen was als de geur van vleesch voor hongerige roofdieren. Er was er die één, die niet zijn besten vriend vermoord zou hebben, om haar een uur lang te mogen bezitten.

Van buiten den lichtkring van het vuur sloegen een paar gele oogen dit tooneel aandachtig gade. Flash besepte het gevaar dat zijn godin bedreigde; nu was hij vast overtuigd, dat zij niet veilig was onder deze mannen.

Er was er één, wiens tegenwoordigheid van geest hem bij geen enkele onverwachte gebeurtenis in den steek liet.

„Waar kampeeren uw vrienden?” vroeg hij.

„Dat weet ik niet,” zeide zij. Een innerlijke stem waarschuwde haar, niet de waarheid te zeggen. „Ergens hier vlak in de buurt. Ik schulde onder een rots — buiten den regen — niet ver van ons kamp.”

„Ik zal u wel naar hen terugbrengen,” bood hij aan. „Gaat u maar met mij mee!”

„Laat het maar aan Harte over, aan zichzelf te denken,” zei een ander. Hij stond ook op. „Ik heb wat beweging noodig. Ik zal met je meegaan.”

Allen, tot den laatsten man toe, vlogen op en keken jaloersch naar haar. Zij hadden ontzag voor Harte, maar de schoonheid van het meisje had hun begeerte zóó sterk doen ontvlammen, dat zij alle omzichtigheid verloren. Eén van de kerels drong zich dichter naar haar toe. Terwijl hij zich voortbewoog, bewoog een stille schaduw in den mist, laag langs den grond sluipend, met hem mee.

Harte's eigen bloed bonsde geweldig, haar nabijheid deed zijn hartstocht oplaaien, en hij wist wel, dat hij de teugellooze begeerte der anderen moeilijk in bedwang zou kunnen houden; toch bleef zijn hoofd even koel als tevoren.

„Bedenk je goed,” raadde hij hun kalm. „Jelui weet, wat het beteekent, om hier in gevecht te komen met een troep jagers. Binnen een week zou een heele politiemacht de streek komen doorzoeken.”

„Wat geeft dat? Het Hol is twintig mijlen hier vandaan,” zei er één, terwijl zijn oogen hongerig het meisje zochten. „Ik wil mijn plezier van haar hebben, vóór ze gaat.”

Hij sloeg zijn armen om haar heen, maar op hetzelfde oogenblik spleet een demonische verschijning met vlammeende oogen en flikkerende slag tanden het gordijn van mist uiteen en vloog hem recht naar de keel. De tanden boorden zich diep in den opgeheven schouder en de kracht van den aanval deed hem op den grond tuimelen. (Wordt vervolgd).

Ontvangen Boeken.

Van de N.V. Wed. J. Ahrend & Zoon te Amsterdam ontvingen wij eenige deeltjes van de door haar uitgegeven Serie „Weten en kunnen”, n.l. No. 30, Groententeelt in kleine tuinen, door H. Stienstra, leeraar a.d. Gerard Adriaan van Swietentuinbouwschool te Frederiksoord; No. 35, Bloementeelt in kleine tuinen, door H. Stienstra, met 33 figuren; No. 40, Fruitteelt voor den Amateur, door H. Stienstra, met 42 figuren; No. 42, het Rozenboekje, door H. Stienstra, met 34 figuren; No. 43, Bijenhouden, door F. Sparenberg.

DE NIEUWE KERK TE DELFT, GEZIEN VAN HET WESTEN.

DE NIEUWE KERK TE DELFT.

DE overgrootte meerderheid van hen die een bezoek aan Delft brengen, doet dit minder om de, om met Jan Veth te spreken, op sommige dagen waarlijk sprookjesachtig aandoende stad, doorsneden door haar talloze grachten, haast alle smal en beboomd en van een zeldzaam aspect, ook door de treffende boog- en trapjesbruggen, dan om het praalgraf voor prins Willem I in de Nieuwe Kerk. Of de kerk waarin deze gedenkteekenen staan, op zichzelf een kunstwerk is, daar wordt niet op gelet.

Toch verdient de Nieuwe Kerk op zichzelf ruimschoots de aandacht.

Haar bouw hangt samen met een visioen. Jan Gerbrands van Leijden vertelt in de „Historia Lib” dat 30 jaar aaneen en op den zelfden tijd „in de lucht zich zoude hebben vertoont een verschijnsel van een gouden kerke, in welke de h. moeder Godts Maria stont, tot een teken dat men tot haer eer aldaer een kerk moest timmeren.” En dit leidde er toe dat „upt marelveld ter plaetse daer men die justicie plach te doene ende daer die openbaeringe ende visioen wel 30 jaer lanck gesciet was” een houten met riet bedekt kerkje werd gezet, dat door wijbisschop Folkerus van Utrecht op het feest van Maria Boodschap gewijd, eerst naar de H. Maagd werd vernoemd, doch in 1404 de H. Ursula tot patrones kreeg. Al spoedig echter moest men overgaan tot vervanging door een steenen gebouw en in 1383 werd daarmede dan ook begonnen.

Eerst in 1496 was de kerk geheel voltooid, doch ze was toen reeds een twintigtal jaren in gebruik.

Westelijk van den ingang en verbonden met de langs den toren doorlopende Zuidelijke beuk, bevindt zich een mooie doopkapel, welke thans dient als..... zandhok. Haar vensters zijn gedicht, haar gewelf is bouwvallig, herstel hóógnoodig. De ten Zuiden van den omgang gelegen sacristie is nu consistoriekamer.

De geheele als basiliek met kruisbeuk gebouwde kerk is van baksteen, met aan schip en transept plinten, en aan het koor bergsteenen banden. Ze wordt gedekt door zadel- en lessenaardaken.

Dat de bouw van de kerk niet minder dan 113 jaar heeft geëischt, hoewel ze toch niet op de afmetingen der beroemde Fransche en Duitsche cathedralen kan bogen, is veroorzaakt doordat afwisselend werd gebouwd aan kerk en toren. In 1412 was het baksteenen onderdeel van den toren voltooid. Het duurde tot 1430 eer men den torenbouw voortzette. In 1432 was het portaal gereed. In 1447 was de achtkantige lantaarn binnen verwulfd, de pilaren waren circa een roede hoog, „ende in die hoeche sonder meer wercken bleeff den Toeren langhe staen.”

Doch al ging 't met tusschenpoozen, voltooid werd de torenbouw — een lang niet alledaagsch verschijnsel, getuige de vele onvoltooid gebleven kerktorens in ons land. Van 1484 tot 1486 werd weer gemetseld, in 1491 wéér begonnen en 6 Sept. 1496, op den dag af eene eeuw nadat de eerste steen was gelegd, kon de meester uit Brabant, die sinds 1484 de leiding van het werk had, het kruis op den toren laten zetten, „met groter vrolickheyt ende danckbaarheyt tot Gode, ende met sueter melodie as met Orgele ende Musyck.”

In verband met het feit dat Hugo de Groot zijn laatste rustplaats in deze kerk heeft gevonden, is het wel curieus dat de voltooiing van den torenbouw en dus van de geheele kerk is geschied toen pastoor was Hugo de Groot „uyt een zeer oud geslagt te Delft geboren” welke omstandigheid werd vermeld met een versje op de westelijke muurzijde: „Die Pastoor was van desen Kercken Was Meester Hugo de Groot van goede fame.....”

Is het benedendeel van den toren niet hoog, de lantaarn bezit twee verdiepingen en is daardoor slanker en rijziger

dan onze andere torens. Luchtbogen verbinden een viertal tot den tweeden omloop reikende hoektorentjes met deze lantaarn.

Dit fraaie stuk architectuur uit den bloeitijd der Gothiek, kreeg evenwel geducht te kampen met het vuur.

De groote brand op St. Kruisvindingsdag van 1536. verwoestte de torenspits geheel en al. De zware klokken tui- melden omlaagen het groote venster werd vernield 1). Men trok intusschen de spits weer op, en hing er nieuwe klokken in, waarvan er een vermeldde: „Doot, duvel, noch hel en mag mij niet schade, want mijnen naem is Jezus vol genade.....” enz. en later hing men er het speelwerk van het Stadhuus in. De houten appel op de spits, welke plaats voor verscheiden personen aanbood, werd evenwel niet vernieuwd.

De ontploffing van het kruitmagazijn in 1654 deed het torengevel in puin vallen — hersteld is 't niet meer. Een betimmering werd er voor gemaakt, en uit het oog, uit de gedachte..... Het groote raam werd ook niet hersteld. Dicht- metselen vond men veel eenvoudiger en zeker goedkooper. Een klein raampje werd uitgespaard en klaar was kees. Geen wonder dus dat die onderbouw er vrij doodsch uitziet. Men wijte dit dus niet aan den bouwmeester, doch aan de schriel- heid der kerkmeesteren.

Mochten dood, duivel noch hel de klokken hebben kunnen schaden, de mensch kon het wel en hij verwijderde ze om ze door nieuwe te vervangen, n.l. door een uit 1607, gegoten door Jan Burgerhuis en een uit 1662, gegoten door Frans Hemony, die er nog hangen.

Nog waren de lotgevallen van den toren niet ten einde.

Tusschen 1720 en 1729 werd de muur er voor en dwars over de markt links van den toren loopende, en welke de kerkelijke jurisdictie afpaalde, weggebroken — op de plaat bij Boitet staat hij niet meer, en deze is overigens dezelfde als die bij Van Heussen 2), alleen met andere stoffeering, welke hem nog wel weergeeft. In 1779 werd de ingang „hersteld” welke deuren niet meer geopend kunnen worden tenzij het midden- kalf wordt verwijderd, zooals de architect van Gils destijds heeft aangegeven. Zelfs bij een vorstelijke begrafenis zouden ze niet gebruikt kunnen worden. In 1817 en 1848 is de lan- taarn ten deele vernieuwd en nog eens in de jaren 1862 tot 1867. In 1872 sloeg de bliksem in de tweede spits, welke evenals z'n voorganger in het vuur verteerde. Cuypers en Gugel ontwierpen toen een nieuwe en deze derde spits werd in 1875 gebouwd.

Voor vele Delvenaren, die geen oog hebben voor het schoon van hun ranken toren als kunstwerk, is het belangwekkendste ervan — wat ze ook met graagte vertellen — dat hij iets hooger is dan de Utrechtsche Dom en dus de hoogste toren van Nederland. Laten we hun dit genoeg en gunnen. 3)

* * *

In vroeger dagen heeft de kerk mooier gestaan dan nu. Hij staat, zoo heelemaal vrij, wat eenzaam op het groote markt- veld. Ook al weer niet de schuld van den bouwmeester maar van Delft zelf. Het marktvel is n.l. vroeger een eiland geweest, dat door talrijke bruggen bereikbaar was; er is een schiereiland van gemaakt aan de zijde der R.K. kerk. Dit veroorzaakt het gevoel van leegheid. Doch hoe fraai oorspronkelijk het uiterlijk van eiland met kerk is geweest, kan men nog waarnemen aan de achterzijde, met de bruggetjes van het Vrouwenrecht; een der schilderachtigste en intiemste stadshoekjes, welke we kennen. Men zie de voorplaat.

De kerk zelf is inwendig óók deerlijk gehavend — natuurlijk door „herstellingen”, welke omstreeks 1840 zijn verricht. Het houten tongewelf is uit het middenschip verdwenen — niet uit de zijbeuken — en vervangen door een vlakke zoldering met steekappen. Ook het koor heeft zoo'n vlakke zoldering gekregen. Van de oorspronkelijke fraaie versiering is een schimmetje over, en alleen de mooie ruimteverdeling moet 't nu doen in 't kil wit gekalkte kerkgebouw, welks beheerders in 1906, toen op een der koorzuilen een schil- dering te voorschijn kwam — 't was een vrouwefiguur — niet wisten hoe gauw ze die weer onder de witkalk zouden la-

ten stoppen. Van het prachtige koorhek dat Nicolaes van Assen- delft in 1627 geleverd had — 't middenstuk was van wagen- schot — is enkel over een deurbekroning, te bezichtigen..... in het kunstnijverheidsmuseum te 's Gravenhage; een mooie laat-gothische deur is te bezichtigen..... in de verzameling der Technische Hoogeschool. De sloopers hebben destijds wel de vrije hand gehad. Ware het 15e eeuwse kastje in de sacristie geen wandkastje, ongetwijfeld zou 't mee zijn ver- dwenen.

Dat er van de vele schilderijen niets over is, is lichter te verstaan. De brand van 1536 en de beeldenstorm van 1566 dragen daar de verantwoording voor. Diep te betreuren is 't, dat toen die kunstwerken zijn vernield, en wellicht voor een deel gestolen. Pieter Aertsen, Maerten van Heemskerck en Frans Floris waren ruim vertegenwoordigd en bovenal Jan van Scorel.

De eenige versiering in het kerkgebouw zijn nu de graf- monumenten voor leden van het geslacht Oranje-Nassau, in het koor, een drietal epitafen aan zuilen en ettelijke graf- zerken, waarvan de oudste uit 1515 dateert.

* * *

In het koor, naar P. Opmeer wil op de plaats waar vroeger het hoogaltaar stond, verheft zich het wonderschoone Praal- graf voor Prins Willem I, dat bij voortdoring den roem van den Zwijger verkondigt, doch tevens den lof van den genialen ontwerper en uitvoerder: Hendrik de Keyser. Bor zegt dat hij er in 1614 aan begonnen is. Toen de bekende historieschrijver zijn werk schreef, was 't onvolprezen monument nog niet voltooid en evenmin in 1621 toen De Keyser overleed. De oudste zoon Pieter de Keyser, dezelfde van wiens hand het Piet Hein monument, in de Oude kerk is, heeft het werk zijns vaders voltooid.

Dit praalgraf is óók een hulde van de Staten Generaal die bij dergelijke betuigingen van posthume hulde niet op geld zagen.

Dit bewijst wel het bedrag dat Bor noemt, / 28.000, een geweldige som voor die dagen. En dit bedrag is tijdens den bouw nog vermeerderd met / 6000, welke het heeft gekost om de telkens omvallende Faam weer op te zetten.

De eigenlijke tombe staat op een podium met drie treden, ruim een halven meter boven den kerkvloer, en is van Di- nantschen steen. Op een wit marmeren matras ligt het even- eens wit marmeren beeld van den prins, met tabberd en halskraag en kalotje. Aan het lage einde, tegen de voeten, ligt

DE NIEUWE KERK TE DELFT.

1) 't Gebeurde „na den noenen onder die vesper als men het magni- ficat Songh”.

2) Zie „Oudheden en Gestichten van Delft en Delfland”, door H. F. van Heussen, uit het Latijnsch vertaald door H. v. R(ijn) 1720. Boitet gaf de „Beschrijving” door eenige liefhebbers uit in 1729.

3) Een andere berekening — vermoedelijk dagtekenend van vóór het aanbrengen der nieuwe spits, geeft 108.75 M., wat 1.25 M. lager zou zijn dan de Domtoren.

het bekende hondje dat hem in 1572 in het kamp bij Mechelen het leven redde, toen twee Spaansche moordenaars hem in zijn tent trachtten te bespringen. Dit hondje op de tombe is een bekend middeleeuwsch motief en heeft later tot de legende geleid, dat het diertje — zooals wel eens is voorgekomen bij een zeer aan zijn meester gehechten canis familiaris, na den dood van den prins niet meer wilde eten of drinken en zoo vrijwillig versmacht is. Dit verhaaltje, want meer is 't niet, heeft echter niets met de aanwezigheid van het beestje op de tombe te maken, wel zijn waakzaamheid, welke den prins nog een twaalfstal jaren levens schonk.

De tombe staat op de oude wijze geörienteerd, d.w.z. het hoofd naar het Westen, de voeten naar het Oosten, onder een marmeren renaissance-overwelling, rustende op 22 Dorische zuilen van geaderd marmer, welke op haar beurt rusten op pedestals en basementen, en gedekt worden door kapitelen, van wit marmer. Op de pedestals zijn aan alle vier zijden weer geaderd marmeren platen aangebracht; zestien der zuilen zijn paarsgewijze geplaatst tegen een plaat van Dinantschen steen. De afbeelding boven op bladz. 139 toont de ordonnan- tie veel duidelijker dan ze in kort bestek te beschrijven is. In de wit marmeren nissen tusschen de zuilen-ordonnan- tie zijn zestien metalen wapen- schilden aangebracht, welke in kleur weergeven de vier kwartieren van het blaazen des Zwijgers: Nassau, Stol- berg, Hessen en Königstein. Waar men ook staat ten op- zichte van het monument, steeds ziet men vier wapen- schilden.

Op wit marmeren platen, aangebracht boven de paars- gewijs gestelde kolommen, zijn de motto's van den Zwijger, uitgehouwen in allegorieën. „Je maintiendrai piété et justice”, een hand uit de wol- ken, welke boven een brand- end altaar een gelijkhangende weegschaal houdt; „Te Vindice Tuta Libertas,” (als Gij wre- ker zijt is de vrijheid veilig) een open Bijbel op bladen perkament met zeven zegelen met den naam Jahve in He- breuwsche letters, in de wol- ken; Salvis Tranquillis In Undis (gerust te midden der woedende baren), een ijsvogel in zijn nest op een rots in een storm, terwijl een hand met een scepter verschijnt uit de wolken boven een opgaande zon; Je Maintiendrai, een open hand uit de wolken boven twee kruisgewijs staan- de ankers, omringd door water en vlammen.

Elk dezer voorstellingen komt tweemaal voor.

Op de uiterste vier hoeken zijn tusschen de haaks staande zuilengestellen weer wit marmeren ronde pedestals geplaatst, waarop een lager tweede, van zwart marmer met onder- plint en bovenlijst in Dinantschen steen. Op deze pedestals verheffen zich in nissen vier metalen vrouwenfiguren, zinne- beelden van de Gerechtigheid, de Vrijheid, den Godsdienst en de Dapperheid. Aan het hoofdeinde staan rechts de Vrijheid, links de Gerechtigheid; aan het voeteneinde rechts de Dapperheid, links de Godsdienst.

De Vrijheid houdt in de rechterhand een vergulden scepter en toont met de linker een vergulden hoed, met het motto: Aurea Libertas (gulden vrijheid). Zij staat tusschen de beide eerstgenoemde allegorieën. De Gerechtigheid, tusschen de andere twee allegorieën staande, houdt in de rechterhand de vergulde weegschaal, welke evenaar ze gadeslaat. De Dapperheid, welke dezelfde allegorieën als de Gerechtigheid naast zich vindt, is met een leeuwenhuid bekleed — symbool dat ze met beleid gepaard gaat, welk symbool nog ten

overvloede wordt voltooid door het dorentakje in de rechter- hand, dat wijst op het ongelukkig gevolg van dapperheid zonder beleid.

De Godsdienst leest in een boek dat haar rechterhand draagt; op haar linkerdij rust een verguld tempeltje dat haar linker- hand vastklemt. Het zware pedestal draagt, als hoeksteen van het geloof, in vergulde letters den naam Christus.

Op de dekplaten boven de beeldnissen, staan vier wit mar- meren doodshoofden, welke tot basis dienen voor zwart marmeren obeliskken, op welke toppen verguld koperen ballen rusten met een spitse punt versierd. Boven de gepaarde zuilen, de obeliskken flankerende, zijn wit marmeren frontons aange- bracht. Boven de middenzuil van het middendeel van het monument, boven de eigenlijke tombe, zit tegen het gewelf ter weerszijden een weenend kindje, in brons uitgevoerd. In elk handje heeft 't een brandende toorts. Midden op het ge- welf zelf houden twee bronzen kinderfiguurtjes een zware plint van zwarten Dinantschen steen waarop de Staten-Generaal een Latijnsch grafschrift hebben laten aanbrengen, lui- dende: „Ter eere van den Almachtigen God en ter eeuwige

nagedachtenisse aan Willem van Nassau, Prins van Oranje, den Vader des Vaderlands, die het welzijn van de Nederlanden stelde boven het belang van hem en de zijnen; die twee malen, voor het grootste deel op eigen kosten, machtige legers verzamelde en ze twee malen in het veld bracht onder het opperbevel der Staten; die Spanje's dwingelandij af- wendde; den waren godsdienst en de oude wetten terugriep en herstelde; die ten slotte de nagenoeg verscheiden vrijheid aan Prins Maurits, zijn zoon en de erfgenaam van de deug- den zijns vaders, achterliet om haar te bevestigen; den waarlijk vromen, beheidvollen en onverwinkelen held, dien Philips II, koning van Spanje, de schrik van Europa, vrees- de, die hem echter kon ten onderbrengen noch vrees aan- jagen, doch die hem met snood verraad deed vallen door de hand van een ghuurden moordenaar, hebben de Vereenigde Nederlandsche Ge- westen dit monument doen oprichten als een eeuwig ge- denkteken van zijn verdien- sten.” Wie dit grafschrift heeft samengesteld verdient hulde voor de kernachtigheid ervan.

Op het podium der tombe aan het hoofdeinde, heeft de Keyser een levensgroot beeld

van den Zwijger aangebracht, van metaal; in 't volle harnas zittende, de sjerp over de borst, het zwaard aangespnt, den commandostaf in de hand van den geheven gestrekten arm, het hoofd ongedekt — de helm staat op de eerste trede en de linkervoet tipt net nog den vederdos.

In den rug van 't harnas is een gaatje gemaakt om de plaats aan te wijzen waar de prins door den moordenden kogel is getroffen.

Aan het voeteinde staat de wereldberoemde Faam, het wonder van evenwichtskunst dat zelfs niet door kruitont- ploffingen uit dien stand is kunnen worden gebracht. En toch rust het bronzen beeld van niet minder dan 2000 K.G. slechts met de teenen van den linkervoet op vier masken, voorstel- lende de vier winden! Al lof verkondende op een bazuin, houdt de Faam in de linkerhand nog zo'n muziekinstrument.

Boven het metalen zitbeeld prijkt voor het gewelf het volle wapen van Oranje Nassau, gedekt door de drie helmen, welke middelste gesierd met de vorstenkroon, de twee gou- den hertshoren als cimier heeft.

Als kunstwerk is dit grafmonument inderdaad grootsch;

DE NIEUWE KERK TE DELFT.
HET PRAALGRAF VAN PRINS WILLEM I.
Het metalen zittende beeld van den Prins, met ter weerszijden de Vrijheid en de Gerechtigheid.
De Faam is achter den linkerschouder van het beeld duidelijk zichtbaar.

dat de Faam het beroemdste deel alweer er van is, zal waarschijnlijk niet zoozeer aan het beeld dan aan zijn stand liggen, welke een unicum in de beeldhouwkunst is, zooals trouwens zijn stabiliteit dit ook mag heeten, welke getuigenis aflegt van een verbluffende virtuositeit in de berekening.

Slechts weinig grafmonumenten in het buitenland kunnen de vergelijking met dit kunstwerk doorstaan, en mogelijk maakt alleen het graf van Napoleon in den Dom der Invaliden nog grootscher indruk.

We mogen bekend achten dat onder dit monument zich de grafkelders van het Huis van Oranje Nassau bevinden, waarin het stoffelijk overschot van 37 vorsten en vorstinnen uit ons koningshuis is bijgezet — van wie de stadhouders Willem III en Willem V ontbreken. De laatste maal dat ze voor een bijzetting zijn geopend, was 3 Juli 1896, dus nu bijna een kwart eeuw geleden, toen het lijk van prins Willem George Frederik, een zoon van Willem V, uit het klooster der Eremitani te Padua werd overgebracht, waar hij 8 Jan. 1799 was begraven, als bevelhebber van het Oostenrijksche leger dat tegen de Franschen zou kampen. Het gedenkteeken door Canova gemaakt voor dezen jongen krijgsman — hij was 25 jaar toen hij overleed — in wien de krijgskunst van Maurits en Frederik Hendrik scheen te zullen herleven, is bij die gelegenheid tegen den muur van het koor, oostelijk van het praalgraf aangebracht.

Aan de Noordzijde van het Praalgraf van den Vader des Vaderlands bevindt zich bij den steen op het graf, een monument voor Hugo de Groot.

De schrijver van „De jure belli ac pacis” is 10 April 1583 te Delft geboren, 28 Aug. 1645 te Rostock overleden en 3 October van dat jaar in de Nieuwe Kerk zijner geboorteplaats begraven.

Zijn kinderen, Pieter en Cornelia, hebben aan de vroedschap van Delft een kleine twintig jaar na zijn dood vergunning gevraagd om een tombe op zijn graf te plaatsen. Welke vergunning 21 Juli 1663 werd verleend op voorwaarde dat men de inscriptie eerst moest goedkeuren. 't Was weer Rombout Verhulst die ook voor deze tombe het ontwerp boetseerde.... De Groot liggende op een stapel boeken, enz. met allerhande attributen der wetenschap en geleerdheid.

Vermoedelijk heeft de oorlog van 1672 een spaak in het wiel gestoken en de houding, door Pieter de Groot toen als afgezant aangenomen, welke op een beschuldiging wegens hoogverraad en een overhaaste vlucht over de zuidgrens uitliep, heeft vermoedelijk de uitvoering definitief belet. Boitet's boek zegt doodnuchter dat het ontwerp in 1729 nog niet was uitgevoerd.

In 1781 is het monument van H. van Zwoll, beeld- en steenhouwer te Delft, opgericht, waarvan de afbeelding op blz. 140 geen beschrijving behoeft. Het staat in een nis op een verhooging van drie treden van zwart gepolijsten hardsteen. Tegen de bovenste trede is een wit marmereen plaat aangebracht met een Latijnsch grafschrift door den geleerde Petrus Burmannus Secundus (1713—1778).

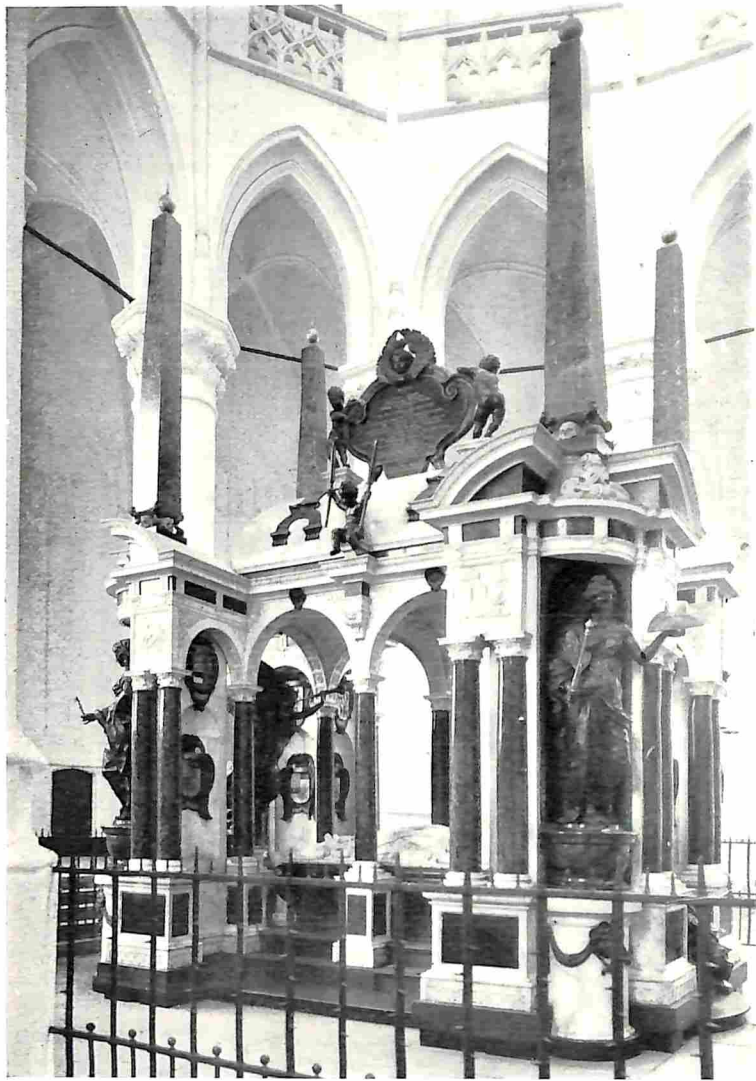
C. L. H.

Hoe de dieren spreken

17) DOOR WILLIAM J. LONG.

Met toestemming van den schrijver vertaald
door S. CILIA STOFFEL.

WE kunnen hetzelfde wonder van zwijgend gebod en onmiddellijk gehoorzamen dichter bij huis waarnemen, als we geduld hebben om dag in dag uit een hol, waar jonge vossen zijn, te bespieden. Ik heb bij verschillende holen uren doorgebracht en ben herhaaldelijk getuige geweest van iets, dat veel had van strenge tucht; maar ik heb een vossenmoeder nog nooit hooren grommen, of eenigen waarschuwingskreet hooren geven. Die hoorbare gedachtenwisseling komt later, als de jongen voor zichzelf beginnen te jagen; en dan zal men vaak het geprikkelde geluid van de moeder vernemen

DE NIEUWE KERK TE DELFT.
HET PRAALGRAF VAN PRINS WILLEM I.
GEZIEN VAN HET NOORDEN.

of 't ongeduldig roepen van de jongen, als ze haar kwijt zijn in de donkere bosschen. Zoolang het hol hun tehuis is (ze komen er maar zelden meer, als ze eens buiten zijn gaan zwerven), is zwijgen de boodschap, en dat zwijgen is al zeer welsprekend. Uren aaneen dartelen de jongen lustig in de middagzon, sommige besluipen denkbeeldige muizen of sprinkhanen, andere dagen hun makkers voor de grap tot een gevecht

DE NIEUWE KERK TE DELFT,
HET PRAALGRAF VAN PRINS WILLEM I. DE TOMBE.

of een jachtpartij uit; en wat iemand bij al dat gedoe het meest treft, nadat hij goed bekend is geraakt met de bekoorlijke wezentjes, is, dat de oude vos, die apart ligt op een plaats waar ze het spelen en de omgeving overzien kan, het troepje elk oogenblik volmaakt onder bedwang heeft, ofschoon er nooit iets gezegd wordt.

Dat er de een of andere gedachtenwisseling tusschen deze verstandige kleine beesten plaats heeft, blijkt voortdurend. Nu en dan, als een jong door zijn dollen sprongen te ver van 't hol afgevoerd wordt, beurt de oude vos haar kop op om scherp naar hem te kijken; en op de een of andere wijze heeft die blik dezelfde uitwerking als het zwijgend roepen van de moederwolf; hij maakt dat het jong stilstaat, alsof ze hem toegeroepen, of hem iemand nagestuurd had. Indien dit éénmaal gebeurde, zou men 't als louter toeval over 't hoofd kunnen zien, maar het gebeurt weer en nog eens, en steeds op dezelfde gebiedende wijze. Het dartele jong houdt op, keert zich om, alsof het een bevel had gehoord, vangt den blik van de moeder op, en komt terug als een welopgevoede hond op het fluitje.

Als de schaduwen op de heuvelhelling lengen en het avond wordt, zoodat de moeder ginds in de weide moet gaan muizen vangen, rijst ze kalm overeind. Onmiddellijk houdt het spelen op; de jongen gaan dicht bij elkander staan met hun koppen alle naar den grooteren kop geheven, die zich tot hen buigt, en daar staan ze in stomme aandacht, alsof de moeder sprak en de jongen luisterden. Een korte poos duurt die gespannen aandacht, zoo heerlijk van uitdrukking. En ge spant al uw zinnen in, om er de beteekenis van te begrijpen. Geen geluid, geenerlei waarschuwing die ooren kunnen vernemen. Dan haasten de jongen zich het hol in; de moeder, zonder ook maar ééns om te kijken, glipt weg in de schaduwen van de schemering. Aan de opening van het hol verschijnt een vossesnuitje met trillende neusvleugels en oogen die een bewegende schaduw in de verte volgen. Als de schaduw in de duisternis verdwenen is, trekt het snuitje zich terug en de heele ruige heuvelhelling ligt roerloos en verlaten.

We kunnen nu wel naar huis gaan. Al blijft de oude vos uren jagen, geen jong zal het tipje van zijn neus meer vertoonen, eer zij terug komt en hem roept. Als een menschenmoeder zoo'n zwijgende, volmaakte tucht kon uitoefenen, of van huis gaan met de zekerheid, dat vier of vijf leven-

dige kleintjes zich even netjes buiten gevaar of kattenkwaad zouden houden als de jonge vosjes, zou kinderen grootbrengen meer op „een groot, lieflijk lied" lijken, dan het nu doet.

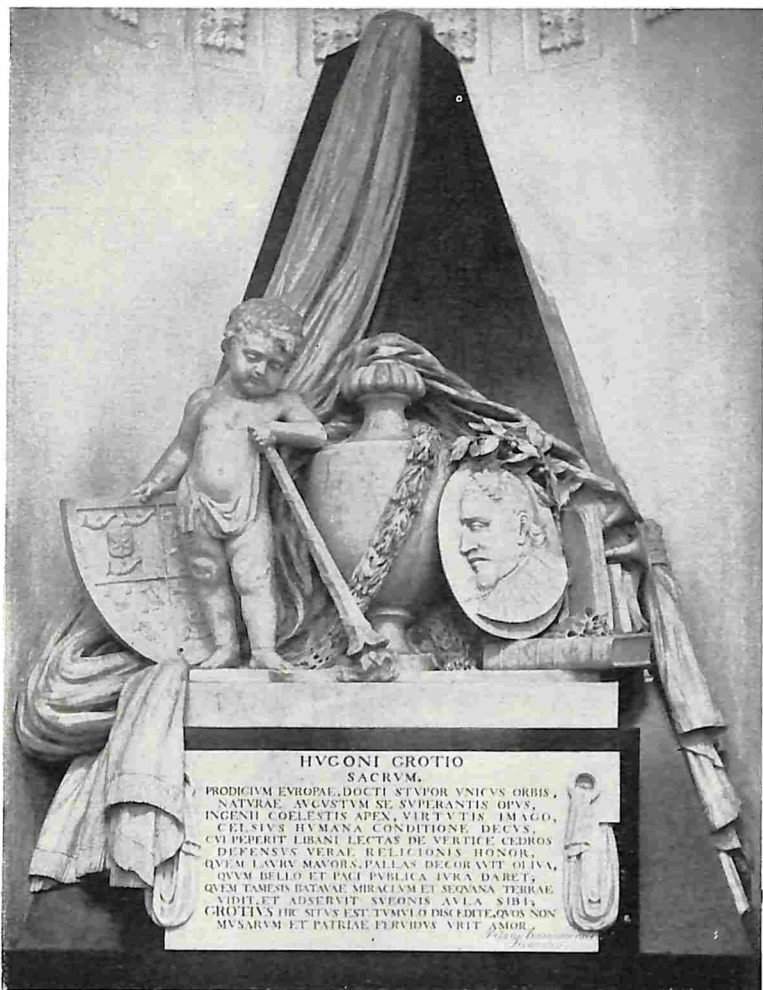
Voor zoover ik volwassen dieren heb gadeslagen, komt het vermogen van zwijgende gedachtenwisseling het veelvuldigst voor bij de dieren, die gezellig samenleven. De boschwolven uit het Noorden zijn de eerste voorbeeldenen, die me te binnen schieten, en ook de raadselachtigste. Het zijn achterdochtige beesten, zelfs zoo erg, dat zij, die hun leven lang in de buurt er van hebben gewoond, ons zeggen zullen, dat het nergens toe dient op een gewone manier op een wolf te jagen; dat het louter toeval of een zeldzaamheid is, als we hem ontmoeten; dat hij niet alleen wonderbaarlijk scherpe ooren heeft, oogen die in het duister zien, en een neus die zich niet laat bedriegen, maar ook gevaar kan „voelen", dat voor gezicht, of reuk, of gehoor verborgen is. Dit is de meening der Indianen; en ik heb te vaak en vergeefs wolven achtervolgd, om er niet wat voor te voelen.

De geslepenheid van deze dieren zou spookachtig zijn, als het louter geslepenheid was; maar ze wordt dunkt me natuurlijk verklaard, wanneer wij aannemen dat wolven, meer dan de meeste andere dieren, stille waarschuwingen van elkaar krijgen, of zelfs van een verborgen jager, die misschien door zijn opwindende de een of andere gemoedsontroering verspreidt. Wanneer we rustig in de bosschen zitten, en een troep wolven gaat voorbij zonder hun eenigen vijand op te merken, ofschoon hij in 't volle gezicht is, denken we, dat ze niet listiger zijn dan een beer of een hertebok; en dat is zoo, voor zoover hun geslepenheid afhangt van wat ze zien of hooren kunnen. Eens, toen ik in een sneeuwstorm een bevroren meer overstak, stortte zich een heele troep wolven uit het naaste kreupelhout en kwam op me aanspringen, omdat zeme voor een hert of een ander dier om op te jagen aanzagen; wat geen hoog denkbeeld geeft van hun oogen, of hun overleg. Het waren de meest verraste beesten in heel Canada, toen ze hun vergissing bemerkten. Maar wanneer men zich, met 't geweer klaar, in de buurt van een stuk wild verschuilt, dat diezelfde wolven gedood hebben; als men ze uit de bosschen het ijs op ziet stuiven en vrij en argeloos op het voedsel ziet aandraven, dat zooals ze weten op hen ligt te wachten; wanneer men ze plotseling stil ziet staan als door den bliksem getroffen, ofschoon ze onmogelijk iets kunnen zien of ruiken, en zich dan verspreiden, om langs verschillende wegen naar een punt van verzameling op een ander meer te rennen — nu, dan komt men misschien, evenals ik, tot het besluit, dat een deel van de geslepenheid van den wolf dieper ligt dan zijn vijf zinnen.

Nog een kenmerkende trek van de wolven, die mijn ervaring op jachtgebied eerst verraste en daarna prikkelde, is dit: gedurende den winter, als boschwolven gewoonlijk in kleine troepen rondzwerven, schijnt een eenzame of van den troep afgeraakte wolf steeds te weten waar zijn makkers aan 't jagen, of zoo maar aan 't rondzwerven zijn, of neerliggen in hun dagleger. De troep bestaat uit zijn verwanten, jongen of ouden, die allen afstammen van dezelfde moederwolf; en door den een of anderen band, of aantrekking, of stille verwantschap kan hij op elk uur van den dag of van den nacht regelrecht naar ze toegaan, al heeft hij ze misschien in geen week gezien, en al hebben ze in dien tusschentijd talloze mijlen der wildernis doorzworven.

We kunnen dit feit verklaren, als het een feit is (ik zal het straks bewijzen), eenvoudig op grond hiervan, dat de wolven, ofschoon onverbeterlijke zwervers, grenzen hebben, die ze maar zelden overschrijden; dat ze min of meer regelmatig op hun spoor terugkeeren; en dat zij, wanneer ze trekken, wel te onderscheiden van jagen, steeds bepaalde paden volgen, evenals de vossen. Door deze vaste gewoonten zou een alleenstaande wolf zich kunnen herinneren, dat de troep in een bepaalde streek op een vasten dag te verwachten was, en, door zich naar die streek te begeven en de paden te besnuffelen, snel het versche spoor van zijn makkers vinden. Er is niets duisters in zoo'n gang van zaken; het is eenvoudig een zaak van de hersens en van den neus.

Zoo'n verklaring klinkt redelijk genoeg; eigenlijk te redelijk, aangezien een dier waarschijnlijk meer bij intuïtie, dan met overleg handelt; maar ze geeft geen opheldering van de verwonderlijke zekerheid, die een gewonde wolf heeft, wanneer hij van zijn troep gescheiden is. Hij houdt zich, laat ik dat

DE NIEUWE KERK TE DELFT.
HET GRAFMONUMENT VAN HUGO DE GROOT.

even zeggen, altijd apart; niet omdat de anderen hem op zouden eten, want dat ligt niet in den aard der wolven, maar omdat elk gewond dier, vogels ook, bij instinct eenzaamheid en rust zoekt, tot zijn wond genezen is. Ik heb met innige belangstelling het doen en laten van een gewonden wolf gevolgd, die zich tenminste twee dagen en nachten lang in een beschut hol verschool, waarna hij van zijn leger verrees en regelrecht, als een bij naar haar korf, op de plaats afging, waar zijn troep een hertebok gedood had en volop vleesch achtergelaten.

In dit geval was 't mogelijk den tijd, dat de wolf zich afzonderd had, te bepalen, omdat het hinkende spoor, dat uit het hol ging, nog maar enkele uren oud was, toen ik het ontdekte, en het eenige spoor dat het hol inging, half was uitgewischt door de sneeuw die twee nachten te voren gevallen was. Hoeveel mijlen ver de troep in dien tusschentijd wel had rondgedwaald, zou moeilijk te schatten zijn. Ik kruiste hun jaag- of zwerfsporen op ver van elkaar verwijderde punten en ik verraste ze eens in hun dagleger; maar nooit ontdekte ik de grens van hun groote gebied. Een paar dagen later verliet diezelfde manke wolf een ander hol van hem onder een omgewaaiden boom, en richtte zijn weg niet naar den bok, die nu stijf bevroren was, maar naar een ander hert dat dezelfde troep in een andere streek gedood had, op een afstand van acht of tien mijlen hemelsbreed, en misschien twee keer zoover, op de manier als wolven gewoonlijk trekken.

(Wordt vervolgd).

DE EZELSRIT OP PALMZONDAG.

TOT de kerkelijke vierdagen, welke aanleiding gaven op aanschouwelijke wijze datgene voor te stellen, waarvan hoofd en hart vervuld was, behoort zeker niet in de laatste plaats gerekend te worden de Palmzondag.

Volgens een oud reisverhaal, door een non uit Provence, die in de vierde eeuw een tocht naar het Heilige Land ondernam, trok toen eens de Zondag voor Paschen de Bisschop, omstuwd door de met palm- en olijftakken wuivende menigte, in processie van den Olijfberg naar Jeruzalem. In de Middeleeuwen zou de „Intocht” op nog meer aanschouwelijke wijze worden voorgesteld. Aan het hoofd van den stoet reed iemand op een ezel, of wel men trok een houten rijdier voort, waarop een Christusbeeld was geplaatst. Zoo verhaalt Chapeville dat in het jaar 1213 het volk van Hoei, na de verwoesting van Zout-Leeuw, in een kerk aldaar een beeld van Jezus vond, zittende op een ezel, welk beeld zij meenamen naar de stad hunner inwoning om het een plaats te geven in de kerk van het H. Graf aldaar. Commelin vermeldt in zijn beschrijving van Amsterdam hoe het tot de verplichtingen van den Cuddy of hondenslager behoorde „op Palmzondag, als de processie om de kerk ging, den houten ezel, die zijn verblijf, buiten de processie, in de Heiliger Stede had, daar een man op zat, te bestellen,” terwijl genoemde schrijver hier nog bij aantekent, dat, indien er een Jeruzalem Vaerder in de stad was, deze zijn Jeruzalemsveer aan den man, die op den ezel zat, vereerde, en dat aan verscheiden huizen om het kerkhof twee scholieren in de vensters geplaatst waren, met palmtakken in de hand, die, terwijl de ezel stil stond, het Hosannah zongen. Oorspronkelijk trok deze processie uit Jeruzalem, d.i. een kapel naast de St. Olofs of O.Z. kapel, naar de Oude Kerk, maar sedert 1498 vond zij bij afwisseling, om het andere jaar, aan de Nieuwe Zijde der stad plaats.

Wat die kruisvaarders betreft, lezen wij in een Chroniek der stad Antwerpen, toegeschreven aan Gaeraard Bertrijn, uit het jaar 1486, dat „anders gheen en mochte trekken Onsen Heere op den esel zittende dan die den Heiligen Land ingeweest hadden.” Het archief van de kerk te Thienen bevat een stuk, waarin meegedeeld wordt hoe, na de Palmwijding, het beeld des Zaligmakers, op een ezel gezeten, door de Apostelen blootsvoets gevolgd, in processie langs de straat van Ranst en de Markt gevoerd werd en terug langs de tegenovergestelde straat naar de Lijkpoort. Het nabijgelegen Hoogaerde is in 't bezit van een handschrift uit de 17de eeuw, hetwelk de voorschriften bevat voor de leden der Broederschap, „in 1631 ter memorie van de twelf Apostolen inghestelt.” Tot de daar omschreven verplichtingen behoort o.a. het barvoets vergezellen van het, door de discipelen gedragen, beeld des Zaligmakers, op eenen ezel gezeten. Gedurende de woelige jaren der Fransche Omwenteling werd deze processie gesaakt,

OUDE DUITSCHE RAADHUIZEN.
HET RAADHUIS TE DANZIG.

om voor het eerst wederom gehouden te worden op 30 Maart, zijnde Palmzondag, van het jaar 1806. Inzonderheid te Verona werd het Ezelsfeest — zooals de Vlamingen voorheen den Palmzondag plachten te noemen — met grooten luister gevierd, daar men meende te weten dat de ezel, op welke Jezus, bij zijn intocht in Jeruzalem, gereden had, in deze stad terecht gekomen en gestorven was. De huid van het dier wordt er nog altijd bewaard! Aan zijn afstammelingen viel de eer te beurt bij de processie dienst te doen. Volgens Commelin placht ook op Maria Lichtmis, 2 Februari, een ezel Maria, voorgesteld door een meisje, rond te rijden, vergezeld van een jongeling, die Jozef verbeeldde en een korf aan den arm droeg, waarin zich allerlei timmergereedschap bevond.

In Rome reed, bij de herdenking van de Vlucht naar Egypte een jonge vrouw met een kind op den arm, Maria en Jezus voorstellende, op een ezel van de hoofdkerk naar die van den H. Stephanus, om tegenwoordig te zijn bij de Hoogmis, terwijl aan het einde van den dienst de Priester driemaal een balkend geluid deed hooren, hetwelk door de aanwezigen herhaald werd. Meer dan eens werden pogingen in het werk gesteld om aan dit gebruik, dat nog in 1517 door het kapittel van Sens in Frankrijk officieel toegestaan werd, een einde te maken, maar eerst tegen het einde der zestiende eeuw verdween het.

Waarschijnlijk heeft de rol, welke de ezel speelt in de verhalen van de Vlucht naar Egypte en den Intocht in Jeruzalem er aanleiding toe gegeven, dat de Christenen reeds vroeg door de Romeinen met den naam Asinari of Ezelveerders werden bestempeld. Hiermede houdt de figuur verband, welke in het jaar 1856 in het overblijfsel van het zogenoemde Gelotiaansche huis, tegen de helling van den Palatijnschen berg, werd ontdekt en een, aan een kruis gehecht poppetje met een ezelskop voorstelt, terwijl er als onderschrift bij stond: „Alexamenos aanbidt zijn God.” Dit „Spot Crucifix” herinnert aan hetgeen Tertullianus verhaalt, dat n.l. in Carthago een tekening ten toon gesteld werd, een persoon voorstellende, uitgedost met ezelsoren en hoeven aan de voeten en een toga om de schouders, met het onderschrift „Deus Onokitos,” d.w.z. de God in Ezelsgedaante. Ook deze spotprent zinspeelt op den ezel uit de verhalen van de Vlucht naar Egypte en inzonderheid van den Intocht op Palmzondag.

F. W. DRIJVER.

OUDE DUITSCHE RAADHUIZEN.

DE oude Deutsche steden, die spreken van een eeuwenoude, eerwaardige cultuurgeschiedenis, ze sterven langzaam maar zeker uit, en maken plaats voor de geweldige huizenmassa's en de woelige drukte van de groote steden. Wie in zulk een groote stad geboren en getogen is, kan zich moeilijk een voorstelling maken van de romantische bekoring, die van de oude steden met hun schilderachtige hoekjes en nauwe straatjes uitgaat.

Waar vindt men nog ergens in de groote steden iets, dat een dergelijken indruk maakt als de met mos bedekte overblijfselen van oude stadsmuren? Wel spreken ook daar de steenen, maar zij spreken van alledaagschheid en van de stoffige saaiheid van een steenwoestijn, die elken morgen duizenden fabrieksarbeiders opslokt, en die vooral de jeugd zooveel moois doet ontberen. Zeker, ook in de moderne groote steden vindt men nog oude kerken, raadhuisen en patriacische woonhuizen, maar deze monumenten van vroegere geslachten komen er weinig tot hun recht. Onverschillig gaat men ze voorbij, of gunt ze — en dat geldt nog slechts voornamelijk voor de toeristen — een vluchtigen blik, terwijl zulke grijze, verweerde gebouwen, als ze in een oude, in 't bijzonder als ze in een kleine stad staan, met het stadsbeeld als het ware organisch verbonden zijn, zoodat men zich het een zonder het ander in het geheel niet kan voorstellen. De bezoeker van een oude Deutsche stad zal wel het eerst getroffen worden door deze scheppingen der bouwkunst; en bijzonderlijk zijn het de prachtige raadhuisen, die hem een denkbeeld geven van de bekwaamheid en den smaak der oude bouwmeesters. En hij, die in staat is in de bouwkunst het goede van het slechte te onderscheiden, zal zich bij het aanschouwen van vele reusachtige raadhuisen in moderne groote steden zeker niet ten gunste van het moderne uitspreken.

Vroeger waren de Deutsche raadhuisen evenals trouwens elders, het symbool van de macht en de zelfstandigheid der stad; binnen hunne muren beraadslaagde men over het wel en wee der burgers, daar, in het middelpunt der stad, aan het marktplein, vonden alle bijeenkomsten en feestelijkheden plaats.

* * *

Onder de antieke Deutsche steden staat wel *Danzig* op de voorste rij; al behoort deze stad sinds den vrede van Versailles niet meer staatkundig tot Duitschland, ze heeft een bij uitstek Duitsch karakter. Men heeft *Danzig* wel eens het Pruisische *Rothenburg* genoemd: niet geheel ten onrechte. De oude stad heeft met haar gothische kerken en renaissancehuizen haar eeuwenoud uiterlijk bewaard. Massaal rijzen de muren van de geweldige Mariakerk boven de gevels der woonhuizen op. Nergens kan men dit godshuis in zijn geheel overzien, wat den indruk, dien het maakt, slechts doet vergrooten en er toe bijdraagt, dat het zijn omgeving ja, het geheele stadsbeeld overheerscht. Een prachtig panorama valt van den hoogen merkwaardigen toren dezer kerk te genieten. Rondom heffen zich de torens van de andere kerken der stad op, en dichtbij aanschouwt men de slanke torenspits van het raadhuis, een mooie schepping van de late renaissance, die als een naald naar den hemel wijst.

Ook het inwendige van *Danzig's* raadhuis is bezienswaardig en bewijst, dat de weldadig aandoende schoonheid van

middeleeuwsche bouwkunst met de eischen van den modernen tijd niet onvereinigbaar is. Evenals het *Arsenaal* en de „*Artushof*”, spreken ook de vertrekken van dit raadhuis van den bloei der oude stad. Daar vindt men oude sierkachels, standbeelden, en modellen van Hanze-schepen; en nog veel meer vertelt er van *Danzig's* glorierijk verleden. Het gebouw dagteekent uit de 14de eeuw; zijn 45 Meter hooge toren werd in de jaren 1559—1561 van de sierlijke spits voorzien, die een klokkenspel rijk.

* * *

Ook *Stargardt* in Pommeren, de vroegere hoofdstad van *Achter-Pommeren*, en eens tot de Deutsche Hanze behoorende, kan zich beroemen op een indrukwekkend oud raadhuis. Al mist dit een toren, toch imponeert het, en de onmiddellijke nabijheid der mooie kerk doet daar in het minst geen afbreuk aan. Raadhuis en kerk staan beide aan het marktplein dat helaas zijn oude schoonheid niet ongerept heeft weten te bewaren. Maar het prachtige raadhuis met zijn unieke, rijk-gesierden gevel verfraait nog tegenwoordig het plein. Er gaat van dergelijke scheppingen een kracht uit, die ook in een niet meer ongeschonden omgeving haar uitwerking niet mist.

* * *

Eenvoudig en bescheiden, maar toch krachtig, is het raadhuis, dat mede de

OUDE DUITSCHE RAADHUIZEN.
HET RAADHUIS TE STARGARDT, (LINKS).

omlijsting vormt van de markt te *Halberstadt*. Het is een omvangrijk gebouw, dat uit verschillende tijdperken stamt. Drie eeuwen is er aan gewerkt eer het zijn tegenwoordig uiterlijk kreeg. De westzijde, het oudste gedeelte, dateert uit het einde der 14de eeuw, het daaraan aansluitende middenstuk uit de 15de, het vooruitspringende gedeelte met den oostelijken gevel uit de 16de eeuw. De zuidzijde van het raadhuis wordt door een kleinen erker uit het jaar 1541 en een voorgebouw, de in 1663 toegevoegde Raadsporthek, verlevendigd. Het raadhuis is het typisch middelpunt van *Halberstadt's* marktplein, waarom heen zich de oeroude gevels der huizen groepeeren, die uitzien op de monumentale en merkwaardige oude fontein, welke de markt siert. Voor het raadhuis staat, evenals te *Bremen*, *Nordhausen* en andere steden, een „*Roland*”, op wiens gordel het jaartal 1435 te lezen is. De *Roland*figuur gold, zooals de geschiedenis leert, als het zinnebeeld van het marktrecht en den koningsban. Zoo werd de geschiedenis van *Karel de Groote's* paladijn tot het palladium van de stedelijke vrijheid. Het geweldige zwaard, dat de *Roland* in zijn rechterhand houdt, wijst op het der stad verleende privilege van lijfstraffelijke rechtspraak.

* * *

Nordhausen is, evenals *Halberstadt* en *Quedlinburg*, een echte Harz-stad. Er heerscht een prettige bedrijvigheid, die echter niet verhindert, dat men hier en daar getroffen wordt door de een of andere bezienswaardigheid. Ongetwijfeld behoort hiertoe ook het raadhuis, een gebouw van voornamen, architectonischen vorm, waarvoor de hierboven reeds genoemde *Roland* prijkt. Hoewel het als leunt tegen de er naast staande kerk, gaat niets verloren van den indruk, die de zetel van de stedelijke overheid behoorde te maken. Het zware gebouw dagteekent uit de 16de eeuw; zijn eenvoudige vormen spreken van de bekwaamheid van hem, die het schiep. Het is opgetrokken in den steen van de landstreek.

(Slot volgt).

Naar het Duitsch van J. FEUDER.

DE BLOEMBLADEN VAN LAO-TZE.

24) DOOR J. ALLAN DUNN.

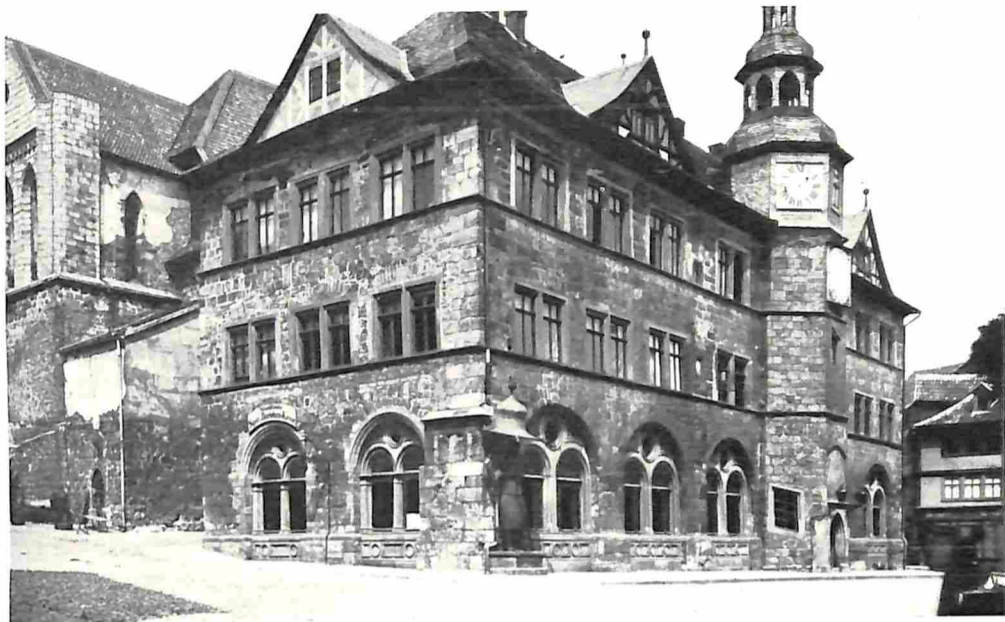
ZIJN oogenschijnlijk niets ziende oogen ontdekten zekere gouden letters boven de deur van het huis in kwestie, letters die hem zeiden, dat daar een Boeddhisten-tempel was.

't Zou een dwaasheid zijn dadelijk binnen te treden; dralen in de hoop met Redding te kunnen onderhandelen zou noodlottig kunnen worden en hij had in twee straten om zich heen geloerd om zich te vergewissen, dat hij niet vervolgd werd, toen hij de laan betrad.

Hij sprong, een schaduw gelijk, over de vier voet hoge schutting en liep zachtjes door 't strookje tuin tot hij aan den muur van 't huis kwam; hij keek spiedend naar de lichtschijnsels, die straalden door de gesloten vensterluiken van een verdieping drie hoog. Heel voorzichtig zette hij twee dozen op elkaar en daarop staande kon hij springen op de onderste trede van een roestigen brandtrap, greep de leuning en sloop de ijzeren treden zoo voorzichtig als een kat op. Hij had zijn handtasch met de planten achtergelaten in een drogisterij op den hoek om haar later te halen. De ramen op de derde verdieping waren afgesloten met platte ijzeren luiken. Hij hurkte op de brandtrap en luisterde. Hij hoorde een geluid van zingen, begeleid door geklep van de „houten visch” in de handen der koorleiders. Nu en dan luide een bel. Een trommel rommelde. Steeds bukkend, betastte hij de luiken; een ervan was krom getrokken door het weer, en in het midden bol; hij trachtte met het lemmet van zijn mes, de bout die het afslot van binnen te bereiken. Enkel de opening waarin die rustte kon hij aanraken.

Daar schoot hem iets te binnen en hij liep een verdieping hooger. Hier waren de luiken tegen den muur vastgezet en de vensters een met soort van gordijnen afgesloten. Hij zette zich aan den arbeid om de stopverf van een der ruiten welke reeds hier en daar losliet, te verwijderen, hetgeen gemakkelijk lukte. De metalen spanningen, die het glas op zijn plaats hielden, waren verroest, hij kon ze wegnemen en zonder moeite zijn lemmet tusschen glas en lijst steken en de ruit zachtjes op de brandtrap zetten. Zoo kon hij zijn hand naar binnen steken; hij deed dit heel voorzichtig om de gordijnen niet te bewegen, maakte de knip los en schoof 't onder-raam bij kleine eindjes op. De gordijnen waren van goudborduurzel. Met zijn mes sneed hij een klein scheurtje, haalde dat zorgvuldig met zijn vingertjes vaneen en gluurde er door. Voldaan over de juistheid zijner vermoedens stapte hij behoedzaam over de vensterbank en stond blikken bleef hij onbewegelijk staan, daarna trad hij even uit de plooiën te voorschijn. Van twee verdiepingen was één gemaakt door 't plafond weg te nemen en Keeler stond op een smalle galerij waarvan de muur in het verlengde liep van de gordijnen waarachter hij zich doodstil hield. Links liep zij uit op een trap, die door een portaal in tweeën werd gesplitst. Naar beneden kijkend, ontdekte hij een gangetje en een deur naar een kamer welke zich waarschijnlijk onder de galerij bevond. Bellen werden geluid, de klank van hoorns smolt ineen met het gerommel van trommels en de atmosfeer was bezwanerd met wierookdamp. Het gezang klonk opnieuw. Hij verschool zich weer achter de draperieën en voelde zich daar heel veilig. Bij 't onzekere licht van den tempel, die vol walm was welke uit de wierookvaten steeg, zou 't uiteengaan hunner plooiën wel onopgemerkt zijn gebleven.

Vlak tegenover hem, in het voornaamste deel van geschilderd en verguld hout, tien voet

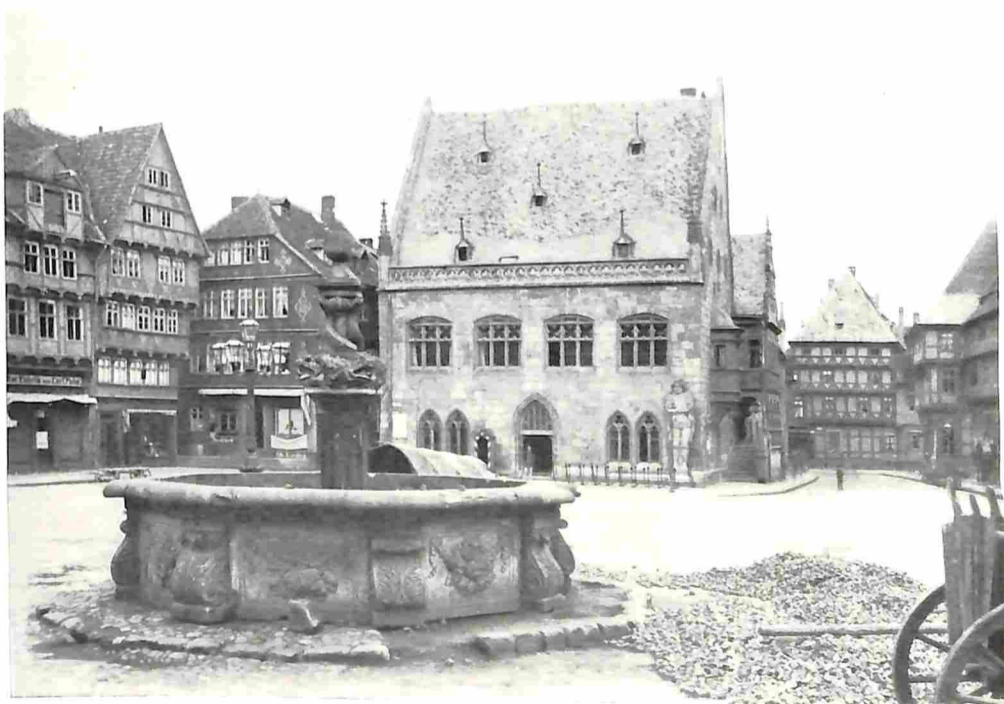

OUDE DUITSCHE RAADHUIZEN.
HET RAADHUIS TE NORDHAUSEN.

hoog: de Raadsliden van Boeddha. Een van hen had een vlamme blik in de oogen van zijn duivelsch gelaat en zwaaide een groot zwaard boven een afzichtelijke, dwergachtige gestalte aan zijn voet. Daarnaast stond de „Vroolijke God”, spelend op een snaarinstrument. Wat verder was een beeld met een ontplooid zonnescerm en het vierde hield in de eene hand een kronkelend slang en in de andere een bol. Achter hen was een zorgvuldig gebeeldhouwde gouden lijst, vóór hen een balustrade.

Keeler stond achter de breede gedaante van den „Vroolijken God.” Dwars over de gang, zaten onder een paviljoen de Drie Oppersten: Boeddha, het verstand, Dharma, de Wet, en Sangha, de priesterschap. Voor hen was een altaar opgericht waarop wierookstaven brandden en „narcis” rookte op platte schalen. Hier tegenover stonden vijf bronzen vazen op een breede tafel; twee ervan waren gevuld met bloemen, twee met kaarsen en op de middelste stonden de zinnebeelden van den god. Er waren ongeveer een vijftig geloovigen, ootmoedig op matten neergeknield, meest allen op zijn Amerikaansch gekleed, in 't geheel niet passend bij de grijze en gele gewaden der priesters. Een bijzondere smook- of dankdienst werd gehouden. Naar beneden starend, zag hij dat een oudere priester een spiegel opnam, een tweede een kruik en een derde een beker. Een andere stond gereed met een zijden servet, terwijl de overigen een gebed zongen of op de kleppers en de bellen sloegen of op de groote trommel bij den ingang.

Keeler was gekomen bij het hoogtepunt van den dienst. De spiegel werd opgeheven om de beeltenis van den voorbij-

OUDE DUITSCHE RAADHUIZEN.
HET RAADHUIS TE HALBERSTADT.

gaanden geest te verbergen. De inhoud der kruik werd eenige malen over de oppervlakte heen gestort en deze met het servet afgewischt, nadat de vloeistof in den beker was opgevangen, die geheiligd was doordat zij gevloeid was over het spiegelbeeld van den geest. De priesters ontvingen elk een paar druppels op hunne handen en raakten daarmee hun gladgeschoren kruinen, hun voorhoofden en borsten aan, vóór zij eerbiedig den inhoud verzwolgen.

Het gezang eindigde, de knielenden rezen op. Boeddha was getreden te midden van zijn uitverkorenen. De priesters verdwenen achter de beelden. De geloovigen gingen langzaam weg. Sommigen bleven tegen de palmen hunner handen wrijven en hun kralen tellen voor de oppersten, doch spoedig was de gang ledig.

De priesters, die den spiegel, de kruik en den beker en het servet hadden gehouden, kwamen weer te voorschijn van achter het drietel Boeddha's en staken de gang over in de richting van het balkon, daar waar de smalle trap treden aan 't eind van 't balkon leidden naar hetgeen Keeler hield voor het geheime heiligdom van de hoogepriesters onder hen. Hij kroop opnieuw achter de gordijnen; toen hij een zwak gemompel hunner stemmen beneden vernam, sloop hij naar 't eind van de galerij en halfweg de trap op. Volgens zijn meening voerde die naar een kleine zijkamer, door gordijnen afgesloten van den eigenlijken tempelen van het priestervertrek.

Hij bevond zich in een hachelijken toestand, wanneer iemand soms geruischloos op sandalen of op bloote voeten naar boven zou komen en het gordijn plotseling open trok. Daarom werkte hij zich eruit, als een slang met zijn buik op den vloer en kroop naar het balkon met zijn hoofd vlak tegen den grond onder het gordijn, dat het heilige afsloot. De stemmen waren gedempt, maar eensklaps ving het trommelvlies van zijn ooren, getraind als dit was door 't vele luistervink spelen, eenige woorden op.

Eerst was het gesprek heel onschuldig en handelde over de voordeelen van den zoo juist gehouden dienst. Maar toen deden twee opgevangen lettergrepen hem den adem inhouden; hij stak zijn hoofd als een schildpad vooruit van de galerij in de voorkamer. De vloer weergalmde als een klankbord en stelde hem in staat het geheele gesprek in het Mandarijnsch te volgen.

„Hsu-Fuan!” De stem scheen die te zijn van den oudste der priesters, van hem die den spiegel opgeheven had; zij hield het midden tusschen schelheid en een versleten bas, maar het was een stem van gezag.

„Wat zal er gebeuren indien het Hsu-Fuan mislukt?” vervolgde zij. „Des te grooter zal onze verdienste zijn als wij slagen. De bloembladen van Lao-Tze zullen weer vereenigd wezen. Zal de bloem met de heilige tooverkracht haar geheim openbaren aan de witte duivels, terwijl Boeddha leeft?”

„Wat kan er dan gedaan worden?” vroeg een ander. „De witte tooverman Mak-wei (McVea) wordt bewaakt. Sing Lee heeft gefaald, evenzoo Wing-Sang en Wing-Yup. Het witte lid der Orde heeft gefaald. De bode van Mak Wei leeft nog en heeft het bloemblad in zijn bezit.”

Dan leefde McVea dus nog! Tenzij de priester niet van de gebeurtenissen der laatste dagen op de hoogte was, en dit was twijfelachtig want zij veronderstelden blijkbaar, dat hij, Keeler, den talisman nog had.

„T-s-s-sh! Is er niet door den heiligen Lao-Tze zelf neergeschre-

ven in het Boek van den Weg: *Doe niets en alle dingen zullen gedaan worden. Hij, die weet hoe hij binden moet, gebruikt geen koorden, nochtans kunt gij niet ontbinden. Hij, die weet hoe hij sluiten moet, gebruikt geen grendels, nochtans kunt gij niet openen.*” Wat besloten is, moet zijn loop hebben en de wijsheid van den profeet zal de dwaasheid van de ongeloofigen aantoonen. De weg des levens zal hun pad des doods zijn. Weten wij niet, dat thans de vrouw en niet de man het bloemblad bezit? Kan niet elk oogeblik de witte broeder ons berichten daaromtrent brengen? Dan zullen wij samenspannen en het terugbekomen.”

Zoo, zoo, de priesters waren niet min in hun spionage! Redding kwam berichten brengen! Keeler gloeide van vreugde bij 't bedenken, dat zijn spoor naar den tempel geen blind spoor was geweest.

Hoe wisten zij dat Claire Arden den talisman in bezit had genomen? De „witte broeder” was ongetwijfeld Redding, die haar vervolgde. Plotseling werd de geheele zaak Keeler helder, toen hij zich herinnerde wat Claire Arden in den kelder van Honolulu tot Sing-Lee had gezegd. „Ik heb het gekregen, ik wil het u geven.” Sing-Lee had dit geloofd; in het aangezicht van het doodelijk gevaar had zij de waarheid gesproken. Tenzij Redding inderdaad kennis had genomen van hetgeen voorgevallen was in McVea's huis en de rol van dubbele

verrader had gespeeld tegenover het meisje en Hsu-Fuan. Dit laatste scheen niet zeer aannemelijk. Hoe de schijn ook tegen haar was, kon Claire Arden moeilijk een man als Redding in vertrouwen hebben genomen. Eén zaak was duidelijk, McVea leefde en werd bewaakt. Indien de geleerde dit wist was dat zeker de reden van zijn verhuizing. Stellig had hij Keeler op de hoogte gebracht van zijn adresverandering en 't hem niet bereiken van dit bericht had het geheim nog grooter gemaakt. Was het mogelijk dat Claire Arden in verbinding stond tot McVea om hem het

bloemblad te bezorgen voor minder dan de afgesproken som? Waarschijnlijk stond zij niet in verbinding met Redding. Het was een ingewikkelde historie.

Het schemerachtig verlichte voorvertrek werd plotseling met licht overgoten, toen het gordijn dat het van den tempel scheidde, vaneen ging; als een angstige hagedis trok Keeler zijn hoofd terug. Een priester hield het gordijn op en stak zijn listig gezicht in de binnenkamer. Hij wenkte en Redding verscheen in de opening achter hem. De priester liet hem in de voorkamer, terwijl hij hem bij zijn meerderen aankondigde.

Keeler, die nauwkeurig toezag, bemerkte dat Redding verlegen hand op de heup, bracht een automatisch pistool te voorschijn, beschouwde loop en veiligheidsklep, stopte het in een zijzak, zuchtte zachtjes vóór hij een pastille uit een klein fleschje in zijn handpalm liet glijden, daarna inslikte en het ledige omhulsel op den grond wierp, waar 't met zacht gerinkel neerkwam.

De lagere priester kwam terug, leidde Redding door gordijn en deur weg en toen deze gesloten waren knielde hij neer om af te luisteren, wat daarachter gezegd werd. Keeler luisterde boven, op het uiterste gespannen. Wanneer hij den sleutel kon ontdekken tot de handelingen van Claire Arden, zou 't niet moeilijk vallen haar eerder te bereiken dan de priesters. Tot zijn eigen verwondering was hij meer bezorgd voor haar veiligheid dan voor de ontdekking van den talisman en zijn eigen vijftig duizend dollars. (Wordt vervolgd).

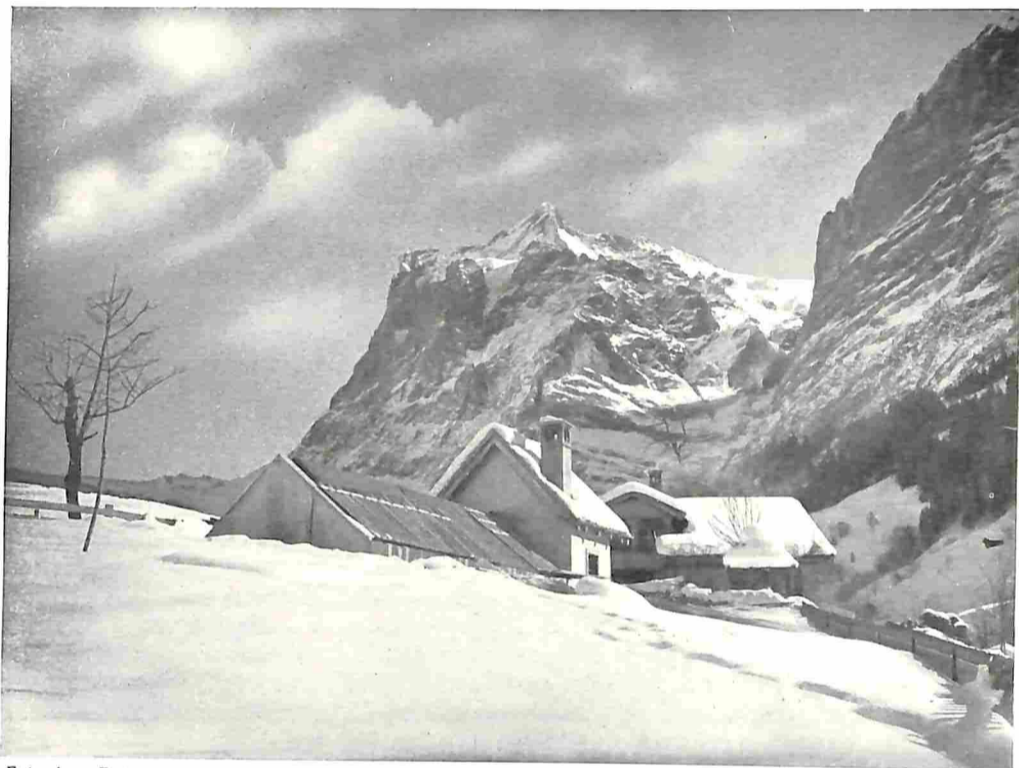

Foto Aug. Rupp.

WINTER BIJ DEN WETTERHORN.